

ΣΠΗΛΑΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΕΛΑΣΣΟΝΟΣ ΛΑΡΙΣΗΣ

Ὑπό

Ἰωάννη, Ἰωάννου*

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ὁ Εἰσαγγελέας Πρωτοδικῶν κ. Γ. Γιαννακόπουλος ἐνημέρωσε τὴν Ε. Σ. Ε. γιὰ τὴν ὑπαρξὴ σπηλαίων στὴν περιοχὴ Ἐλασσόνος Λαρίσης. Μὲ δική του πρωτοβουλία χαρακτηρίστηκαν τὰ δύο σπήλαια τοῦ χωριοῦ Ἀετοράχης ὡς «τοπεῖα ἐξαιρετικοῦ κάλλους» καὶ ἡ ἀπόφαση δημοσιεύθηκε στὴν ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως, τεῦχος Β, ἀριθμὸς 936. Ὁ δῆμος Λαρίσης μὲ χορηγία τοῦ πρὸς τὴν Ε. Σ. Ε. ἐκάλυψε τὶς δαπάνες ἐρεῦνης, μελέτης, φωτογραφίσεως καὶ χαρτογραφίσεως τῶν δύο σπηλαίων τῆς Ἀετοράχης καὶ τῶν δύο σπηλαίων — ἐκκλησιῶν τοῦ Πυθίου. Ἡ Ε. Σ. Ε. ἀνέθεσε τὴν ἔρευνα στὰ μέλη τῆς κ. κ Δημήτριο Λιάγκο, Γιάννη Μικρό, Λάζαρο Χατζηλαζαρίδη, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Ἰωάννη Ἰωάννου Ἡ ἔρευνα πραγματοποιήθηκε τὰ ἔτη 1973—74.

ΣΠΗΛΑΙΟ «ΤΡΥΠΑ ΚΟΛΙΟΥΡΑΣ» ΧΩΡΙΟ ΑΕΤΟΡΑΧΗ ΕΛΑΣΣΟΝΟΣ

Ἱστορικό.

Τὸ σπήλαιο αὐτό, Ἀριθμὸς Σπηλαιολογικοῦ Μητρώου Ε. Σ. Ε. 3709, πρωτοεξερευνηθῆκε τὸν Μάρτιο τοῦ 1970, ἀπὸ τὸν δάσκαλο Θ. Πουσπουρίκα καὶ τὸν κάτοικο Ἀετοράχης Κ. Κατσιδῆ.

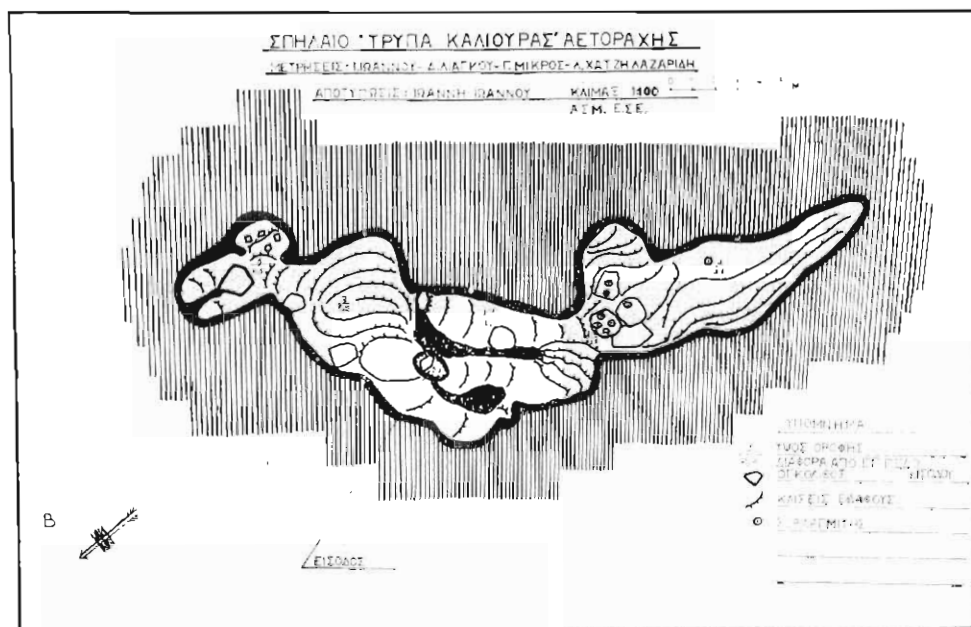
Θέση τοῦ σπηλαίου.

Ἡ «Τρύπα Κολιούρας» βρίσκεται στὴν θέση Κολιούρας ποὺ ἀπέχει ἀπὸ τὸ χωριὸ Ἀετοράχη ἕνα περίπου χιλιόμετρο. Τὸ χωριὸ Ἀετοράχη ἀνήκει στὴν κοινότητα Τσαρίτσανης Ἐλασσόνος.

Τὸ σπήλαιο.

Ἡ εἴσοδός του εἶναι ἄνοιγμα μὲ διαστάσεις 1,60 μ. × 0,50 μ. Τὸ μεγαλύτερο τμήμα τῆς εἰσόδου εἶναι καλυμμένο ἀπὸ ἕνα ὄγκολιθο. Ἀκολουθεῖ κάθετη

* ΙΩΑΝΝΟΥ Ι. Speleological investigations in the area of Elasson Larissa district.

Εικ. 1. Κάτοψη του σπηλαίου «Τρύπα Κολιούρας» στο χωριό 'Αετοράχη.

κατάβαση 2,70 μ. Μετά το σπήλαιο, διανοίγεται σε δύο κατευθύνσεις μία προς τα νότια και μία προς τα βόρεια.

Το βόρειο τμήμα, στα 5 μ μήκος, έχουμε συνολικό βάθος από το επίπεδο της εισόδου 5,20 μ. Το πλάτος του στο σημείο αυτό είναι 6 μ. και η δροφή έχει ύψος 3 μ. Στα 10 μ. μήκος το βάθος γίνεται 6,50 μ. και το ύψος της δροφής είναι 3 μ. Δεξιά προς το τέλος υπάρχει κατηφορική έσοχη με το δάπεδό της όλο ογκολίθους. Στο τέλος αριστερά δίδυμος, (παράλληλος), μικρός διάδρομος ανηφορικός.

Το νότιο τμήμα είναι ένας δίδυμος, (παράλληλος), κατηφορικός διάδρομος με μήκος 5,50 μ. Το μέν δεξιό τμήμα είναι πολύ κατηφορικό το δάπεδό του και ενώνεται προς τα αριστερά με τον αριστερό διάδρομο. Στο σημείο που ενώνονται οι δύο διάδρομοι το βάθος είναι 12 μ., (από το επίπεδο της εισόδου). Η αριστερή είσοδος του διαδρόμου είναι μικρό βράθυρο. Μετά το σημείο που ενώνονται τα δύο παράλληλα τμήματα το σπήλαιο συνεχίζει με μήκος 16 μ., με μεγαλύτερο πλάτος 6 μ. Στο δάπεδο του τμήματος αυτού όλο ογκολίθοι με μικρούς σταλαγμίτες πάνω τους. Η δροφή στα περισσότερα σημεία της δεν υπερβαίνει ύψος 1,20 μ. Ολόκληρος ο χαμηλός αυτός θάλαμος έχει κλίση από τα δεξιά προς τα αριστερά. Είναι το πιο πλούσια διακοσμημένο τμήμα του σπηλαίου από μικρούς σταλαγμίτες και σταλαγμίτες. Γενικά ο διάκοσμος του σπηλαίου είναι μικρών διαστάσεων.

Διαστάσεις.

Τὸ μήκος του σὲ εὐθεῖα γραμμὴ εἶναι 31 μ. Τὸ βαθύτερο σημεῖο του ἔχει βάθος 12 μ. ἀπὸ τὸ ἐπίπεδο τῆς εἰσόδου. (Εἰκ. 1).

Τουρισμός — Παρατηρήσεις.

Τὸ σπήλαιο «Τρύπα Κολιούρας» δὲν παρουσιάζει ιδιαίτερο τουριστικὸ ἐνδιαφέρον ἐξ αἰτίας τοῦ μικροῦ του μεγέθους καὶ τοῦ διακόσμου του ποὺ δὲν διαθέτει κάτι ἀξιόλογο καὶ σπάνιο.

Ὁ ἀρχαιολόγος κ. Ν. Γαλλῆς ποὺ τὸ ἐπισκέφθηκε δὲν βρῆκε κανένα ἀρχαιολογικὸ ἔχνο.

Ὁ διευθυντὴς τοῦ σχολείου Ἀετοράχης κ. Παναγιώτης Μαρκούγιας εἶχε τὴν προτοβουλία νὰ βάλῃ σὰν θέμα διαγωνισμοῦ ἐκθέσεως στοὺς μαθητὲς τὸ «ἡ προστασία τῶν σπηλαίων καὶ ἡ ἐξ αὐτῶν ὠφέλεια». Νομίζω ὅτι εἶναι μοναδικὴ ἡ περίπτωση διαγωνισμοῦ μὲ τέτοιο θέμα. Ὁ Διευθυντὴς εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ μοῦ στείλῃ ἀντίγραφα τῶν τριῶν πρώτων βραβείων τῶν ἐκθέσεων καὶ τὰ ὅποια πῆραν οἱ μαθητὲς Κ. Η. Δημητριάδης, Γ. Κ. Δημητριάδης καὶ Χ. Ι. Τσουβελεκίδης. Δὲν ἔχουμε παρὰ νὰ συγχαροῦμε τὸν δάσκαλο γιὰ τὴν ἰδέα του καὶ ἀκόμα τὰ παιδιά τοῦ σχολείου Ἀετοράχης γιὰ τὸν τρόπο ποὺ χειρίσθηκαν τὸ θέμα τῆς ἐκθέσεως.

Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι χαρακτηρίστηκε τὸ σπήλαιο «ἐξαιρετικοῦ φυσικοῦ κάλους», ἡ ἔρευνα ἀπέδειξε ὅτι βρισκόμαστε μπροστὰ σὲ ἓνα μικρὸ σπήλαιο.

Εἶναι δυνατὸ νὰ γίνῃ μιὰ σκάλα ὥστε νὰ ἐπισκέπτονται τὸ σπήλαιο τὰ παιδιά τῶν σχολείων τῆς περιοχῆς ἢ ἀκόμα καὶ τοῦ νομοῦ γιὰ λόγους καθαρὰ ἐκπαιδευτικούς.

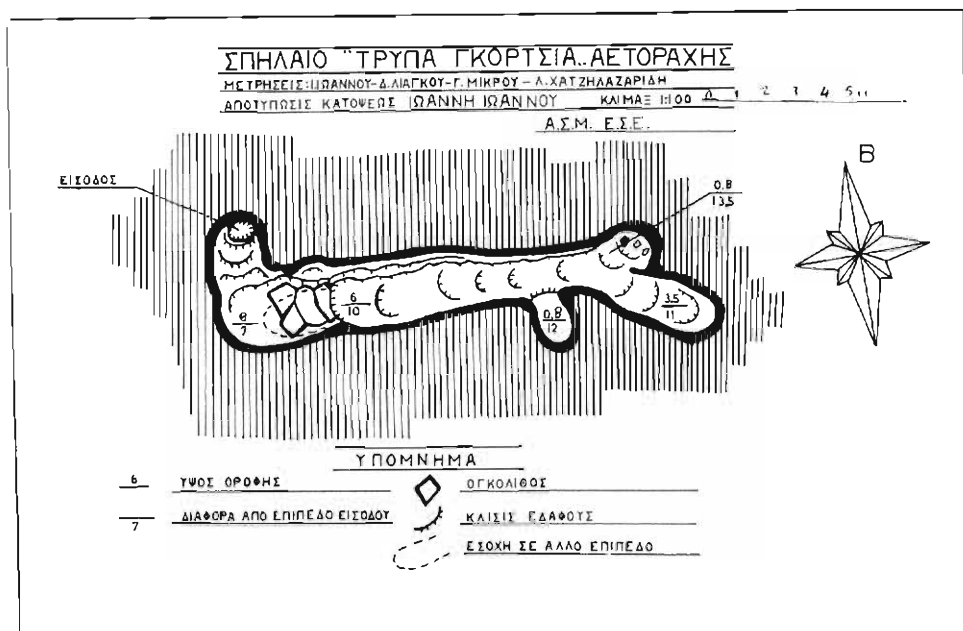
ΣΠΗΛΑΙΟ «ΤΡΥΠΑ ΓΚΟΡΤΣΙΑ» ΧΩΡΙΟ ΑΕΤΟΡΑΧΗ ΕΛΛΑΣΣΟΝΟΣ

Ἱστορικό.

Ἡ «Τρύπα Γκορτσιὰ» εἶναι σὲ ἀπόσταση 500 μ. περίπου ἀπὸ τὸ σπήλαιο «Τρύπα Κολιούρα», στὴ θέση Κολιούρα καὶ κοντὰ στὸ χωριὸ Ἀετοράχη, ποὺ ἀνήκει στὴν κοινότητα τῆς Τσαρίτσανης. Ἀριθ. Σπηλ. Μητρώου Ε.Σ.Ε 3710

Τὸ σπήλαιο.

Ἡ εἰσόδος του εἶναι ἀνοιγμα μὲ διαστάσεις 0,50 μ. × 0,40 μ καὶ ἀμέσως ἔχουμε ἀπότομη κατάβαση 7 μ. μὲ κατηφορικὸ μήκος 3 μ. Στρίβουμε ἀριστερὰ καὶ συνεχίζουμε κατηφορικὰ 3,50 μ. Στὸ δάπεδο ὀγκολίθου καὶ ἀπὸ κάτω τους σχηματίζεται μικρὴ ἔσοχή. Μετὰ τοὺς ὀγκολίθους ἀπότομη κατάβαση 2 μ. Σύνολο βάθους ἀπὸ τὸ ἐπίπεδο τῆς εἰσόδου στὸ σημεῖο αὐτὸ 10 μ. καὶ τὸ ὕψος τῆς ὄρο-

Εικ. 2. Σπήλαιο «Τρύπα Γκορτσιά» στο χωριό 'Αετοράχη.

φής είναι 6 μ. Συνεχίζει το σπήλαιο καταφορικά με μήκος 12,50 μ. και συνολικό βάθος 11 μ. Στο τέλος άριστερά μικροί ογκόλιθοι κλείνουν την συνέχεια όπως γίνεται και στην δεξιά πλευρά του τοιχώματος του τέλους. Στα 6 μ. πριν από το τέλος υπάρχει από ύψος 0,80 μ. έσοχη με μήκος 1,50 μ. και ύψος 0,80 μ. (Εικ. 2).

Όλοκληρο το άριστερό τοίχωμα του σπηλαίου σχηματίζει ροομορφές και σταλαγμιτικές πτυχώσεις.

Τουρισμός—Παρατηρήσεις.

Δέν παρουσιάζει ιδιαίτερο τουριστικό ενδιαφέρον έξ αιτίας του μικρού του μεγέθους.

Στο τέλος του σπηλαίου παρατηρήσαμε μερικές νυχτερίδες.

ΣΠΗΛΑΙΟ—ΕΚΚΛΗΣΙΑ «ΑΓΙΑ ΑΝΑΛΗΨΙΣ» ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΠΥΘΙΟΥ ΕΛΑΣΣΟΝΟΣ

Θέση του σπηλαίου.

Στην τοποθεσία Σπήλια που είναι σε απόσταση χιλιομέτρου από το χωριό Πύθιο βρίσκεται το σπήλαιο - εκκλησία «Αγία Ανάληψις». (Άριθμός Σπηλαιολογι-

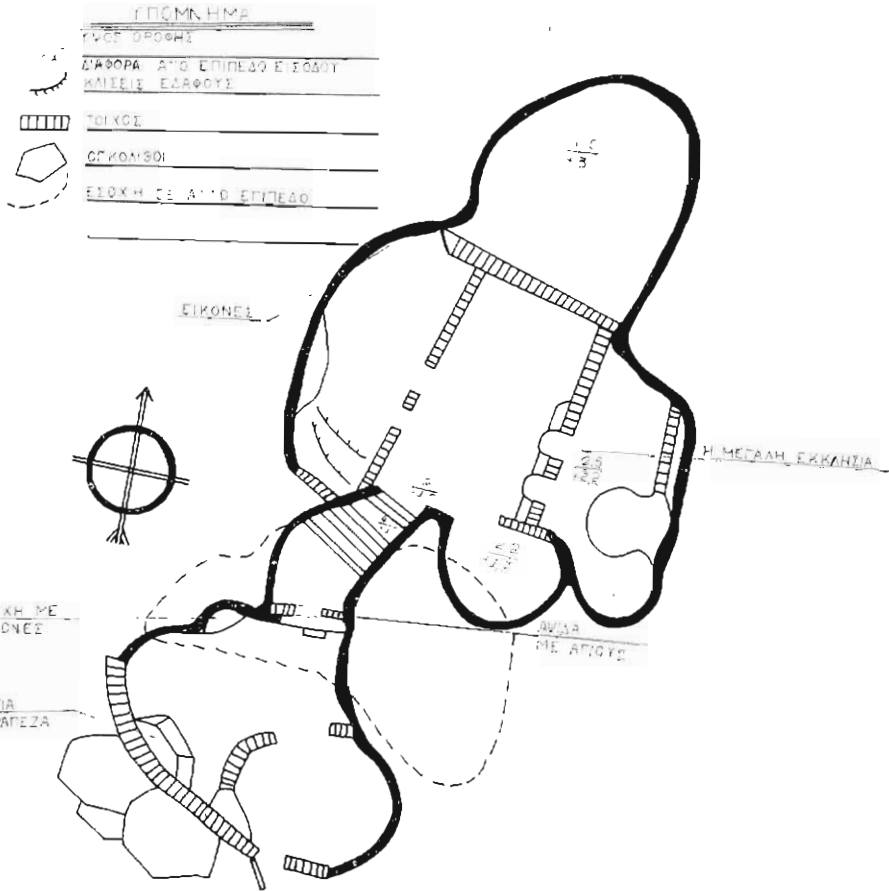
ΣΠΗΛΑΙΟ - ΕΚΚΛΗΣΙΑ ἈΝΑΛΗΨΕΩΣ ΠΥΘΙΟΥ ΕΛΑΣΣΟΝΟΣ

ΜΕΤΡΗΣΕΙΣ: Ι. ΙΩΑΝΝΟΥ - Δ. ΛΙΑΓΚΟΥ - Π. ΜΙΚΡΟΥ - Α. ΧΑΤΖΗΛΑΖΑΡΙΔΗ

ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ: ΒΙΑΝΝΗ ΙΩΑΝΝΟΥ

0 1 2 3 4 5 Μ ΚΛΙΜΑΞ 1:100

Α.Σ.Μ. Ε.Σ.Ε.

Εἰκ. 3. Κάτοψη τοῦ σπηλαίου «Ἀνάληψις στὸ χωριὸ Πύθιο».

κοῦ Μητροῦ Ε.Σ.Ε. 6442). Εἶναι γνωστὴ ἡ θέση του σ' ὅλη τὴν περιοχὴ γιατί ἔχει τὶς ἐκκλησίαις στὸ ἐσωτερικὸ του.

Τὸ σπήλαιο — ἐκκλησία.

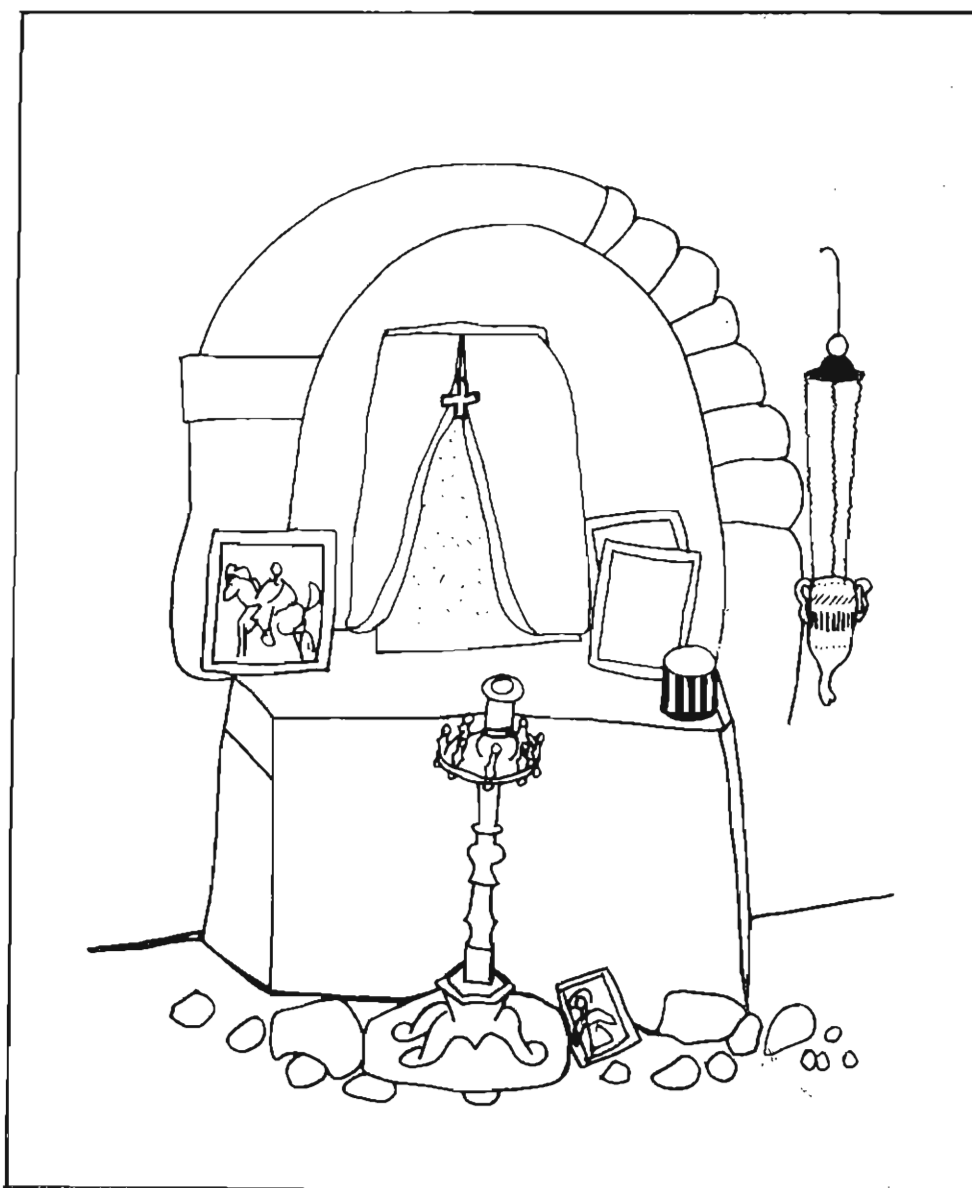
Στὴν εἴσοδο τοῦ σπηλαίου πεσμένοι βράχοι σχηματίζουν ἐξώστη πὺν ἔχει διαρρυθμισθῆ με τοῖχο σὲ χῶρο λατρευτικὸ με θέση γιὰ εἰκόνες καὶ καντήλια.

Ἐπὶ μικρῆ εἴσοδο πὺν ἔχει ἀψίδα με ζωγραφιστοὺς ἀγίους μπαίνουμε στὸ κυρίως σπήλαιο (Εἰκ. 3). Ἀκολουθεῖ διάδρομος με διαστάσεις, μήκος 4 μ., πλάτος 2,50 μ., καὶ ὕψος 4 μ., με σκαλοπάτια στὸ δάπεδο. Μετὰ εἶναι ὁ χῶρος ὅπου στέκεται τὸ ἐκκλησιαστικόν. Δεξιὰ εἶναι δίθυμη πόρτα καὶ πίσω τους τὸ ἱερό. Ὁ χῶρος σχηματίζει στρογγυλὴ ἔσοχὴ με διαστάσεις 3,50 μ. × 3,50 μ. καὶ ὕψος ὀροφῆς 2,20 μ. Κάθετα στὴ στρογγυλὴ ἔσοχὴ καὶ δεξιὰ εἶναι τοῖχος με μήκος 6 μ. πὺν διακόπτεται ἀπὸ τὶς δύο πύλες πὺν ὀδηγοῦν στὸν χῶρο τοῦ ἱεροῦ πὺν ἔχει διαστάσεις 3,50 μ. × 8 μ. καὶ ὕψος 2,50 μ. Κάθετα στὸν τοῖχο τοῦ ἱεροῦ ὑπάρχει τοῖχος με μήκος 4 μ. Πίσω του ἀπομονώνεται ἔσοχὴ με διαστάσεις 6,50 μ. × 6 μ. με χαμηλὴ ὀροφή. Τὸ ἀριστερὸν τμήμα κλείνει με τοῖχο πὺν ἀφήνει δύο πόρ-

Εἰκ. 4. Ἡ εἴσοδος τοῦ σπηλαίου - ἐκκλησίας «Ἁγία Ἀνάληψις».

τες κενό. Τὸ μήκος τοῦ τοῖχου εἶναι 7 μ. Πίσω ἀπὸ τὶς δύο πόρτες τοῦ τοῖχου ἀριστερὰ ὑπάρχει ἔσοχὴ με διαστάσεις, μήκος 8 μ., καὶ πλάτος 3,50 μ. Ἐπὶ τὸ ἀριστερὸν του τμήμα ἀνηφορικὰ ἀνεβαίνουμε σὲ χαμηλὴ ἔσοχὴ σὲ ἄλλο ἐπίπεδο πὺν

Εικ. 5. Σχέδιο τῆς Ἁγίας Τράπεζας ἀπὸ τὸ σπήλαιο ἐκκλησία «Ἀνάληψις». Ἡ δημιουργία τῆς Ἁγίας Τράπεζας στὸν ἐξώστη στὸ χῶρο μπροστὰ ἀπὸ τὴν εἴσοδο τοῦ σπηλαίου εἶναι πολὺ ἐνεπωσιακὴ. Ὁ λόγος ὅτι μὲ τὰ πιὸ ἁπλὰ ὑλικά ὀλοκληρώθηκε ἓνας τόπος τελεουργικός.

ένώνεται με μικρό άνοιγμα με τον εξωτερικό χώρο του σπηλαίου που σχηματίζει τον έξωστη που έναφέραμε στην αρχή του κειμένου.

Παρατηρήσεις.

Η μελέτη του σπηλαίου από βυζαντινολόγο θα φέρη στο φώς στοιχεία για τους τόπους σταθμούς στην Ιστορία της χριστιανικής λατρείας. Τα σπήλαια - εκ-

Εικ. 6 Ο Αρχάγγελος Γαβριήλ, μισοκαταστραμμένη τοιχογραφία. Το σχέδιο και τα ίχνη των χρωμάτων μας δίνουν μία ιδέα της τοιχογραφικής τέχνης που συναντάμε σε μεταβυζαντινές τοιχογραφίες. Η άνεση του σχεδιαστή που ζωγράφισε τον Άγγελο για τον ειδικό αυτό χώρο όπου και βρίσκεται ή τοιχογραφία δείχνει έμπειρο καλλιτέχνη.

κλησίες δὲν ἔχουν γίνει κέντρο εἰδικοῦ ἐνδιαφέροντος κανενὸς μελετητοῦ. Ἐκτὸς ἀπὸ τοῦ κ. Πῶλ Φῶς καὶ κ. Ἐλευθερίου Πλατάκη ποὺ μελετοῦν τὰ σπήλαια - ἐκκλησίες μαζί με τὸ σύνολο τῶν σπηλαίων τῆς Κρήτης.

Εἰκ. 7. Ἡ ἀντιγραφή ἔγινε ἀπὸ φορητὴ εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Θεράτου. Εἶναι μιὰ σπάνια εἰκόνα λωϊκῆς τεχνουργίας καὶ μοιάζει πολὺ μετὸ τυπικὸ τῆς ἀπικονίσσεως τοῦ Προφήτη Ἡλία. Ὁ Ἅγιος κάθεται σὴν εἴσοδο σπηλαίου.

Τὸ 1974 ἐπισκέφτηκαν καὶ φωτογράφησαν τὸ σπήλαιο - ἐκκλησία «Ἁγία Ἀνάληψις» τὰ μέλη τῆς Ε. Σ. Ε. κ. Κατερίνα Νικολακάκη καὶ ὁ κ. Λάζαρος Χατζηλαζαρίδης.

Τουρισμός.

Τὸ σπήλαιο - ἐκκλησία «Ἁγία Ἀνάληψις» καὶ τὸ διπλαῖο του σπήλαιο - ἐκκλησία, τὸ ὁποῖο δὲν ἐπισκεφθήκαμε, διότι ἦταν κλειστὸ μὲ σιδερένια πόρτα, εἶναι δυνατὸ ν' ἀποβοῦν μεγάλοι τουριστικοὶ μαγνητες γιὰ τὴν περιοχὴ αὐτὴ πού εἶναι ἀνύπαρκτος ὁ τουρισμός. Καὶ τὰ δύο σπήλαια - ἐκκλησίες τοῦ Πυθίου θεωροῦνται γενικοῦ τουριστικοῦ ἐνδιαφέροντος.

Ἡ τουριστικὴ τους ἀξιοποίηση χρειάζεται ἰδιαίτερη προσοχὴ ἐπειδὴ ἔχουμε νὰ κάνουμε μὲ τόπους χριστιανικῆς λατρείας καὶ προσευχῆς. Τὰ ἔργα γιὰ τὴν προσπέλαση μέχρι τὴν εἴσοδὸν τους δὲν χρειάζονται μεγάλες δαπάνες, ἐνῶ τὸ ἐσωτερικὸν τους δὲν χρειάζεται παρὰ μόνον συντήρηση τῶν τοιχογραφιῶν καὶ μέτρα προστασίας τους ἀπὸ τὴ φθορὰ πού φέρνει ἡ ὑγρασία. Μόνη ἀρμυρία γιὰ τὴν συντήρηση εἶναι ἡ εἰδικὴ ὑπηρεσία ἀναστηλώσεως καὶ συντηρήσεως τῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπὴρσεως. Εἶναι ἀδιανόητο νὰ ὑπάρχουν τόσο ἐνδιαφέροντα θέματα καὶ μάλιστα πρωτότυπα, ὅπως εἶναι οἱ δύο ἐκκλησίες μέσα στὰ σπήλαια τοῦ Πυθίου καὶ νὰ μὴ γίνονται προσπάθειες νὰ ἀξιοποιηθοῦν καὶ νὰ παραδοθοῦν στὸ τουριστικὸ κοινόν. Ἐδῶ ὑπάρχει κάτι διαφορετικόν ἀπὸ ὅτι στοὺς ἄλλους τουριστικοὺς χώρους, τὸ πνευματικὸν κέντροισμα σὲ συνδυασμὸν μὲ τὴ φύση. Θρησκεία, τέχνη καὶ φύση Ἡ ἀξιοποίησις δὲν πρέπει παρὰ νὰ στηρίζεται στὴν διατήρηση τῆς εὐπρεπείας καὶ τοῦ σεβασμοῦ πού ἐπιβάλλουν αὐτοὶ οἱ χώροι. Ἡ προσπάθεια νὰ ἀντιγράψουμε ἐκ τοῦ φυσικοῦ τὶς τοιχογραφίες μὲ διαφανὲς χαρτὶ εἶναι μέρος ἔργου σίας πού ἀρχίσαμε ἀπὸ πολλὰ χρόνια. Αὐτὸ γίνεται ὄχι μόνον γιὰ τὰ τοιχογραφικὰ ἔργα πού βρισκονται στὰ σπήλαια ἀλλὰ καὶ κάθε ζωγραφικὴ ἢ βραχογράφημα πού ὑπάρχει σὲ ἑλληνικὸ σπήλαιο Ὅλο αὐτὸ τὸ ὑλικὸν κινδυνεύει νὰ καταστραφῆ εἴτε ἀπὸ τὴν φθορὰ πού φέρνει ὁ χρόνος καὶ ἡ ὑγρασία, εἴτε ἀπὸ τὴ κάλυψή τους ἀπὸ εὐλαβικὰ ἀσβεστώματα Τὰ τελευταῖα χρόνια πολλὰ ἔργα τοιχογραφικῆς τέχνης ἔχουν ἐξαφανιστῆ. Πολλὰ περισσότερα θὰ χαθοῦν στὸ μέλλον ἀπὸ αἰτίες πού δὲν μποροῦμε νὰ ἐλέγξουμε ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀρκετὲς πού δημιουργοῦμε οἱ ἄνθρωποι ἄλλοτε μὲ τὴν θέλησή μας καὶ ἄλλοτε ἀπὸ τὴν ἀγνοιά μας.

S U M M A R Y

This work is referred to the description of three Caves which are investigated in the area of El-sson (Larissa Province).

a) The cave «Trypi Coliouras» is found at the place Coliouras near

the village Aetorachi Ellassonos. Its length on straight line is 31 m. Its deepest point is 12 m, below the level of the entrance. It does not present a particular touristic interest because it has small extent.

b) The cave «trypa Gortsia» is found in distance 500 m. from the village Aetorachi Ellassonos. It is a small cave without touristic interest. At its end (finish) live some bats

c) At the place «Spilia» at village Pithio is found the cave - church «Agia Analipsis». It is a small cave, where in its external (in its entrance) and in its internal there are churches with wall paintings. It is an important place of Cristian worship and it is characterized as a cave of general touristic interest.